

Litteraturlektoratet i vidare perspektiv

Hufvudstadsbladet yrkar i en ledare (18.3) på att det är statens och universitetets sak att se till att lektoratet i finlandssvensk litteratur vid Helsingfors universitet finns kvar. I samma tidning kommer Svensk ungdom med ett liknande utlåtande: samhället har just den här bestående förpliktelsen. I båda skrivelserna avvisas tanken på att privata fonder skulle tillträda.

Diskussionen hittills har inte beaktat verkligheten i dagens universitet. Det är också nödvändigt att analysera frågan ur ett mera allmänt självkritiskt finlandssvenskt perspektiv, vilket alltför ofta lyser med sin frånvaro både i politiken, universitetsvärlden och bland gemene finlandssvenske man och kvinna. Därför följande klarlägganden och reflexioner.

För det första: universiteten fungerar inte mera enligt principen, att det skulle finnas ett fixerat antal fasta tjänster som antingen är vakanta, besatta eller indragna för gott. Tvärtom får varje institution årligen ett totalanslag, med vilket institutionen skall finansiera sin verksamhet. Det är institutionens egen sak att ta ställning till hur den använder sina pengar och vad den har råd till.

Anslaget storlek år 2000 bestäms framför allt av antalet examina som avlagts under perioden 1994-1998 samt av kvaliteten på institutionens forskning, vilken för alla HU-institutioners del genomfördes år 1999 av opartiska internationella expertpaneler. Doktorsexamina ger mångfalt mera pengar än magisterexamen.

Detta aktualiserar mera allmänna finlandssvenska problem, som det är på tiden att börja diskutera offentligt. Tillströmningen av studenter både till nordisk litteratur och till modersmålsinjen på Nordica är alarmerande för att inte säga katastrofalt lam. Alltför få finlandssvenskar (speciellt helsingforsare och nylänningar) är intresserade av dessa ämnen, och av humaniora i allmänhet. Det är mera lockande att börja studera vid Hanken eller Tekniska högskolan.

Detta är inte bara på sikt utan redan i dag ett ytterst allvarligt problem. Se på den tilltagande bristen på skollärare i humanistiska ämnen i Nyland.

Alla klutar borde sättas till på bred front för att få dagens ungdom i Helsingfors och Nyland att intressera sig också för humaniora. Detta är säkert ett intresse också för de finlandssvenska fonderna.

Och slutligen: vilket är statens ansvar? Hufvudstadsbladets ledare och Svensk ungdom låter förstå, att staten skulle hålla på att frånga sitt ansvar att på enahanda grunder sörja för de rättmätiga finlandssvenska kulturbehoven. Den här självgodna och oanalytiska finlandssvenska uppfattningen är mycket farlig.

Humanistiska fakulteten vid HU satsar år 2000 cirka 10 miljoner mark på undervisningen i finska språket och finsk litteratur, vilket skall jämföras med Nordicas budget som är cirka 6,5 miljoner mark. Kan man i ljuset av sådana siffror med gott samvete påstå, att inte minoritetens behov (6 procent av befolkningen) skulle vara tillgodosedda? Speciellt i en situation, där examinations- och forskningsresultaten kunde vara betydligt bättre och där minoritetens egna ungdomar inte över huvud taget tycks vara speciellt intresserade av att studera sitt modersmål och sin litteratur eller forska i dem?

Liksom alla andra institutioner, speciellt språken, har också Nordica de senaste åren fått se sin årliga budget minska. Minskningens storlek beror dels på den allmänna nedskärningen av medlen för universitetens grundutbildning (vilken fått alla på minus), dels på resultaten (definierade på ovan angivet sätt), som gör att minskningen institutionsvis blir mindre eller större.

Det ligger en viss ironi i, att upphovsmannen till den ökade friheten i universitetsfinansieringen var undervisningsminister Christoffer Taxell. Hans bekanta slogan i slutet på 1980-talet var, att det är institutionernas egen sak att bestämma om de vill avlöna en professor eller köpa en dator. Just detta är nu omsatt i praktiken.

För det andra: Varje institution, som vill klara sig i dagens avreglerade finansklimat, måste se sig om efter externa delfinansierare, om man vill upprätthålla allt det gamla i en situation då den statliga finansieringen minskar generellt, och kanske accelererat om resultaten är medelmåttiga. Det är därför helt naturligt för Nordica att undersöka t.ex. om man kan etablera sådant samarbete med fonderna, som kan bidra till finansieringen av grundverksamheten.

För det tredje: det är inte bara ondsinta "universitetsbyråkrater" (som undertecknad) som är ansvariga för att undervisningen i nordisk litteratur (och därmed Nordica) nu upplever en kris. De viktigaste orsakerna är tyvärr de anspråklösa resultaten: ingen har disputerat i ämnet på årtionden, och resultatet av forskningsevalueringen var magert (detta sagt med all respekt för dem som tagit grundexamen i ämnet!)

Vi skall också minnas, att den finska staten på riksnivå varit mycket generös med tilldelningen av resurser till det finlandssvenska. Undervisning i svenska ges på högsta nivå vid alla åtta humanistiska fakulteter, precis som undervisning i finska. För närvarande finns det i Finland cirka 25 professorer i finska och 15 i svenska.

När man ställer krav på statens insatser är det bra att först reflektera på sådana siffror, liksom att tänka på behov, dokumenterade resultat och visat intresse bland ungdomen. Min personliga åsikt i ljuset av det sagda är, att alla (t.ex. litteraturvetarna, sfp, Hbl, de finlandssvenska fonderna) har goda anledningar att fördjupa sin samhällsanalys och sin syn på det finlandssvenska förgångna och nuet.

Det börjar bli dags för oss finlandssvenskar att inleda en självkritisk existentiell diskussion, vars utgångspunkt är den generositet staten obestriddligen visat oss i decennier. En sådan diskussion är speciellt aktuell och behövlig nu, då språklagen håller på att reformeras. Från auktoritativt finlandssvenskt håll skulle man utöver krav på staten önska också en rimlig analys av de historiska förloppen och relationerna mellan svenskt och finskt tidigare, nu och i framtiden.

FRED KARLSSON
dekanus för humanistiska fakulteten
Helsingfors universitet